

Svenskar i österled 1918

*Känslor, narrativ och legitimitet
i det finska inbördeskriget*

ANNE HEDÉN*

Finska inbördeskriget 1918 fick efterdyningar i det svenska samhället och inte minst var den moraliska upprördheten över de vitas brutalitet en viktig fråga för arbetarrörelsen. I februari 1920 krävde de lokala syndikalisterna i Sundbyberg i en organiserad protestaktion att polisen Edvard Asp, tidigare frivillig på den vita sidan i Finland, skulle avlägsnas från sin tjänst. Demonstranterna hade hört Asp skryta om sina bedrifter i Finland 1918, och var särskilt upprörda över hans beskrivning av hur han genomfört avrättningar och även hur han behandlat kvinnor och barn på den röda sidan. Nu ansåg Sundbybergs syndikalister att Asp var moraliskt olämplig när det gällde att ansvara för upprätthållandet av lag och ordning. En delegation skickades till den lokala polisstationen, där Asps överordnade krävde att få se ett protokoll. Nästa dag, en lördag, återvände delegationen med protokollet, följt av en folkmassa och krävde att Asp skulle följa dem till Folkets Hus. Asp, vars säkerhet garanterades av demonstranterna, gick med på att komma till möteslokalen där han efter en diskussion lovade att söka arbete någon annanstans, och släpptes sedan iväg. Nästa dag arresterades delegationens fyra medlemmar, tillsammans med två andra demonstranter. Senare dömdes alla utom en till mellan tre till fem månaders fängelse. De hävdade också att de hade misshandlats vid gripandet. Asp sökte aldrig något annat arbete.¹

Även om socialdemokratien såg den vita sidan i Finland som den lagliga regeringen blev kampen om det historiska minnet av inbördeskriget i Finland och den svenska frivilliginsatsen redan tidigt en del av den pågående politiska polariseringen mellan vänster och höger i det svenska samhället. Under senare tid har den svenska frivilliga insatsen i finska inbördeskriget, i takt med att konflikten diskuterats och omvärderats i den finska historiska forskningen, i nyare historiska översikter beskrivits

*Filosofie doktor i historia, Historiska institutionen, Stockholms universitet, anne.heden@historia.su.se

som en del av ett mörkt förflutet.² Detta i stark kontrast till hur de frivilliga själva och de som organiserade den frivilliga insatsen genom organisationen Finlands vänner beskriver deltagandet. I minnesskildringarna och vittnesmålen som lämnats in till arkiven förekommer en rad olika känslor och stämningsslägen, som spänning och rädsla inför kriget, eufori, sorg, vrede, stolthet och ofta en upplevelse av överlägsenhet i relation till både röda och vita finnar. Men här finns även ett påfallande stort glapp mellan de frivilligas självförståelse som bärare av svensk modernisering och framstegstänkande i Finland, och vetskapen om de ofta grymma vålds- och krigshandlingar som utfördes inom ramen för inbördeskriget. Endast i enstaka vittnesmål förekommer försiktiga reflektioner kring detta från de inblandade svenskarna.³ En intressant aspekt är därför den känslomässiga responsen och i viss mån även distansering och vad som kan tolkas som frånvaro av känslor, som förmedlas från de svenska frivilligas sida, jämfört med de ofta ganska idealistiska och även i viss mån känsloladdade motiv till deltagandet som också kommer till uttryck i dessa skildringar. Kontrasten blir desto mer iögonenfallande eftersom svenskarna som deltog till största delen inte hade tidigare erfarenheter av krig och dessutom kom från ett land med en då ganska lång fredsperiod bakom sig. En annan aspekt är att man i den svenska debatten, särskilt i världskrigets slutskede, till och med berömde sig av att stå utanför blodbadet i övriga Europa.⁴

En etablerad uppfattning har varit att de svenska frivilliga inte deltog fullt ut i våldshandlingarna och repressalierna mot de röda förlorarna i konflikten utan så att säga höll sig vid sidan om. Heikki Ylikangas hänvisar i *Vägen till Tammerfors* (1995) till en uppgift från en av de finländska frivilliga om att rikssvenskarna förhöll sig avvaktande till den vita terrorn.⁵ Senare forskning pekar dock på att svenskarna överlag hade en accepterande hållning, och även deltog i utrensningar och bestraffningskampanjer i samband med inbördeskrigets slutskede utan att, generellt sett, reflektera över detta som ett dilemma.⁶ Detta står delvis i konflikt med de idéer som utvecklades under perioden ifråga om Sverige som det fredliga undantaget; den svenska politiska kulturen har i en mer traditionell svensk historieskrivning ofta beskrivits som en lång tradition av strävan efter samarbete, förhandlingar och pragmatism, där neutraliteten under första världskriget blev ett exempel på dessa dygder. Även om detta i dag är starkt ifrågasatt och senare forskning har lyft fram mer konfrontativa processer i det svenska samhället under framförallt det tidiga 1900-talet förekommer detta narrativ fortfarande i viss utsträckning.⁷

I fokus för denna artikel är frågan hur de svenska frivilliga relaterade känslomässigt till motsättningen mellan de högre målen för den svenska insatsen och våldsnivån i konflikten. Det kan ge perspektiv inte bara på

hur de storsvenska idealen utvecklades under första världskriget utan också på hur känslouttrycken fungerade och skapade mening i den tillväjningsprocess till våld som det finska inbördeskriget innebar.

Känslor i krigets kulturhistoria

Medan studier av sociala rörelser ofta har inkluderat emotioner på olika sätt har det som i allmänhet kallas den affektiva vändningen inom humaniora under senare år i historiska studier inneburit ett ökande intresse för att sätta fokus på känslor i samhälleliga och politiska processer.⁸ I denna text används begreppet känslor utifrån en förståelse att emotioner formas både igenom förväntningarna i ett socialt samspel och genom individuella upplevelser.⁹ Ett relaterat begrepp är känslomässiga gemenskaper där emotionella upplevelser kopplas till meningsskapande.¹⁰

Traditionellt sett finns det i forskning om krig och konflikter ett glapp mellan hur krig skildrats som rationella företag och de känslomässiga komponenter som bidrar till konflikternas utveckling. Detta trots att känslor i krig är mycket viktiga för de beslut som tas, enligt Neta C. Crawford i antologin *Emotions, politics and war* (2015), där en rad statsvetare och forskare inom området internationella relationer diskuterar känslornas betydelse i krig och i krigssituationer. Några exempel som Crawford nämner är strategier för avskräckning, föreställningar som styr arbetet med att manipulera rädsla hos fienden, och även hur känslor som rädsla och vrede institutionaliseras i krigets beslutsprocesser.¹¹ Även när det gäller de som drabbas av väpnade konflikter riktas i dag enligt historikerna Marie Cronquist och Lina Sturfelt ett tydligare fokus på offrens upplevelser i det som de benämner krigets kulturhistoria. Cronquist och Sturfelt beskriver detta fält som en numera mångdisciplinär inriktning som också fungerar som förnyare i den traditionella militärhistorien.¹²

De faktorer som i senare forskning pekats ut som bidragande till den höga våldsnivån i det finska inbördeskriget är de ideologiska motsättningarna som blev grunden för de vita och röda gardena, andelen mycket unga personer som rekryterades, och även en situation där det saknades såväl ordningsmakt som myndighetsutövning både centralt och lokalt. Statsmaktens gradvisa kollaps och våldsmonopolets upplösning blev avgörande för konfliktens utveckling.¹³

Bland de som forskat på hur deltagare i krig upplever och förklarar sin medverkan pekar Heikki Ylikangas på att den intensitet och våldsamhet som präglar inbördeskrig i allmänhet inte i första hand är en följd av att deltagarna ger efter för våldsamma impulser eller att de hänger sig åt våldet. Om så vore, skulle krig i allmänhet vara lika våldsamma som inbördeskrig, något som Ylikangas menar inte är fallet. I stället hänvisar

han till spanska och finska inbördeskrigen som exempel på hur sökandet efter ett moraliskt rättfärdigande blev en viktig drivkraft. Den hårda och brutala behandlingen av de röda var i första hand ett mått på de brott de ansågs ha begått. I andra hand syftade våldsamheten i uppgörelserna med de röda i Finland till att fungera avskräckande. Genom den vita terrorn ville man försäkra sig om att de röda inte skulle göra uppror igen.¹⁴ Den vita sidan i Finland såg under konflikten också torparna och arbetarna på den röda som ryssifierade, framförallt genom påverkan från de ryska soldater som var stationerade i Finland under första världskriget. Särskilt fortifikationsarbetarna ansågs vara lätta att manipulera.¹⁵ Medan Ylikangas (och andra) alltså visar på en form av politisk rationalitet i den vita terrorn lyfter Sture Lindholm, som skrivit om de vitas fångläger, å andra sidan fram känslor som rädsla och otrygghet förstärkta av rykten om de rödas extrema grymheter som en viktig faktor bakom det vita våldet i Finland 1918.¹⁶

Historikern Joanna Bourke har i sin studie av våld under de två världskrigen och i Vietnamkriget hävdad att även om det finns enstaka individer som tycker om dödandet i sig är de flesta som är inblandade i krig inte angelägna om att döda ens när de är tränade för uppgiften. Samtidigt menar hon att benägenheten att använda våld kan fungera som en försvarsmekanism, ibland med en karnevalisk undertext. En annan poäng hon gör är att förhållandet mellan våld och makt i den stridande situationen är viktigt; soldaterna som letar krigstroféer och souvenirer strävar efter att visa att de verkligen har dödat fiender, vilket ger dem en högre status i den egna gruppen. I samstämmighet med Ylikangas menar Bourke också att den typiska situationen inte är att de vanliga soldaterna gått bärsärkagång på grund av att de brutaliserats av krig i allmänhet. I stället är det vanligare att de har pressats till eller uppmanats att medverka i dödandet av sina överordnade.¹⁷

Annan forskning om krig och krigsbrott lyfter fram sambandet mellan den politiska nivån och våldsutvecklingen. Tomislav Dulić visar, när det gällde massmorden i Bosnien och Hercegovina 1941–1942, att otrygghet spelade roll men att lokala förhållanden, lokalt beslutsfattande och även möjligheter att göra personliga vinster bidrog.¹⁸ Liknande aspekter framträder också i senare forskning om det finska inbördeskriget, där den organiserade och planerade karaktären i den vita terrorn betonas.¹⁹ Christopher Browning, som diskuterar auktoritetstrons betydelse för det våld som begicks under förintelsen på östfronten, menar att frågan om legitimitet har en större bäring på aktörernas handlande; legitimiteten skapar en situation där det är svårt att skilja sig från uppdraget och där det blir närmast en moralisk skyldighet att delta i dödandet.²⁰

Historikern Christian Gerlach menar att massvåld (mass violence) uppstår då det finns ett brett stöd för detta i samhället, men att det finns en

rad olika motiv till detta som samspelar och som kan förstärka processen eller få den att gå i olika riktningar. Han pekar också på nödvändigheten att kontextualisera de faktorer som driver fram extremt våld mot utsatta grupper, och även samspelet mellan statens organisation och de som agerar mot de utsatta grupperna.²¹ Sociologen Wolfgang Knöbl visar på att studier av hur de inblandade institutionerna interagerar med de som driver på våldsamheten och hur det påverkar legitimeringsprocessen kan vara ett effektivt tillvägagångssätt för att förstå eskalerande våldsprcesser.²² Knöbl lyfter fram fängelser, kriminella gäng, militär och polis som exempel på institutioner i sitt resonemang. Här använder jag mig i stället av ekonomhistorikern Douglass C. Norths mer övergripande diskussion som även inrymmer organisationer, politiska partier, företag och nätverk.²³ För de svenska frivilliga fanns det ett ganska utvecklat institutionellt ramverk och en rad organisationer att förhålla sig till: förutom föreningen Finlands vänner som samlade bland annat de svensktalande finländska släktgrupperingar som flyttat (eller flytt) till Sverige under tsartiden även Svenska Brigaden (som initierades av Finlands vänner) samt banker och företag med intressen i Finland och som i hög grad bidrog till Svenska Brigadens och andra frivilliginsatsers finansiering, liksom den svenska politiska sfären och dagspressen.²⁴ I den finländska kontexten hade de svenska frivilliga att förhålla sig till den vita armén som under våren 1918 var den mest framträdande delen av den finska statsmakt som höll på att växa fram, och de konkurrerande grupperingarna inom denna, varav fennomanerna var starkt kritiska till den svenska närvaron.

Narrativa processer

En gemensam nämnare bland de som forskar om kopplingen mellan känslor och krig är betoningen av diskurser och narrativ som ett sätt att studera hur känslor mobiliseras och fungerar meningsskapande i sammanhanget.²⁵ Andreas McKeough som disputerat på en avhandling om självbiografiska texter om det finska inbördeskriget har utifrån minnen och vittnesmål från inbördeskriget 1918 diskuterat hur det han beskriver som ”narrative historical agency”, alltså det historiska berättandets inverkan på individnivå, fungerar meningsskapande i individens historia.²⁶ Enligt McKeough så ingick de vitas minnen och berättelser från våren 1918 i den officiella versionen av inbördeskriget medan de rödas hågkomster snarare var en del av en motberättelse.²⁷ De vita berättade enligt McKeough som regel inte om inbördeskriget på ett sådant sätt att det förefaller vara en bearbetning av traumatiska händelser. De rödas narrativ var mer argumenterande; McKeough beskriver dem som ”bearers of witness”.²⁸

I stora drag kan man spåra vissa likheter mellan det självförklarande

perspektiv som McKeough lyfter fram bland de vita i Finland och de svenska frivilliga. Men här finns också narrativa strategier med delvis argumenterande innehåll. Historikern Eva Österberg pekar på de narrativa strategier som generellt sett är urskiljbara i berättelser om våld, i hur våldet legitimeras och hur inställningen till våld speglas i såväl dagens filmkonst, litteratur och bilder, som i äldre material. Den narrativa repertoar hon beskriver omfattar heroisering, glorifiering, trivialisering, sentimentalisering, överdriven saklighet, förminskande och förlöjligande.²⁹

Den legitimeringsprocess som materialet vittnar om kan enligt min uppfattning studeras dels som en del av en dominerande berättelse och dels som en process där de som skildrar sina upplevelser tillämpar olika strategier för att skapa legitimitet. Det som analyseras i texterna är alltså det emotionella rum eller ramverk som de frivilliga verkade inom, mer specifikt de narrativa strategier som kan spåras i materialet, liksom hur de frivilliga interagerade med de institutioner de hade kontakt med. Det är således viktigt att peka på sambandet mellan legitimeringsprocessen, de institutioner som aktörerna samspelar med och etableringen av narrativen inom det känslomässiga ramverket.

Minneslitteratur, tidningstexter och icke publicerat material

Källmaterialet består mestadels av olika typer av minnesanteckningar från frivilliga i inbördeskriget i Finland. Flera av de frivilliga svenska officerarna hade tidigare rest utomlands för att få erfarenhet av krigföring i praktiken, och Finland var ytterligare en möjlighet. Några hade till exempel varit i utrikes tjänst i Persien där de organiserat ett gendarmeri och såg till att upprätthålla vad man ansåg vara lag och ordning.³⁰ En del stamanställda i den svenska armén hoppades genom sitt deltagande kunna göra någon form av karriär i Finland, andra frivilliga deltog på grund av släktband. Några av dem skrev direkt om sina erfarenheter i brev hem eller i dagböcker, andra skrev flera år senare, andra skrev för publicering och andra skrev för att hålla sina egna minnen vid liv.³¹

I breven hem som då och då trycktes i lokalpressen under våren 1918, i de krigsdagböcker som lämnats in till Krigsarkivet i Stockholm och i den svenska minneslitteraturen som publicerades av de frivilliga svenska officerarna under mellankrigstiden handlar det övergripande narrativet om stolthet över insatsen, övertygelsen om att svenskarna hjälpte det efterblivna Finland på traven och upprördhet över vad man tolkade som de rödas råhet och vilddjursliknande terror.³²

Under 1920-talet skapade framförallt de frivilliga svenska officerarna som publicerade minnen från inbördeskriget ett narrativ som både syftade

till att hylla de svenska frivilliga och det svenska militära stödet och även till att rentvå den vita sidan i Finland 1918 från anklagelser om grymhet.³³ Till stor del har dessa dagböcker, brev och minnesnoteringar från de frivilliga i den tidigare forskningslitteraturen använts som vittnesbörd om krigsprocessen i sig, medan de frivilligas känslor och engagemang varit av sekundärt intresse.³⁴ Tobias Berggren och Niclas Sennerteg har dock betonat att anpassningen till skoningslösheten i finska inbördeskriget gick fort för svenskarna på den vita sidan.³⁵ Henrik Saxenius har i en studie om de frivilligas brev och vittnesmål snarare betonat utanförskapet och utsattheten bland de frivilliga, och lyfter särskilt fram de som dels hamnade i extremhögern och dels de som på olika sätt bearbetade psykiska problem genom att bege sig till Finland 1918.³⁶

Svenska frivilliga om finska inbördeskriget.

Teman och narrativa strategier

Hur upplevde de svenska frivilliga kriget i Finland 1918 i allmänhet och mer specifikt de situationer där de själva var inblandade? Hur förklarade de frivilliga sina känslor i relation till den pågående utrensningen av den finska arbetarrörelsen på senkvåren 1918, den hårda behandlingen av de röda och sin egen del i detta handlande? Hur riktade man sig till de tänkta läsarna?

Ett återkommande tema i de svenska berättelserna är det obehag, till och med äckel, som kontakten med de röda fångarna väcker, i de mer detaljerade skildringarna. De röda – och här inkluderades också de svenska vänstersympatisörer som de frivilliga mötte under tågresan på väg till gränsen – beskrivs som fula och illaluktande, med brutal uppsyn och med våldsamt och hotfullt uppträdande. De övergivna barnen som tiggde i de finska städerna var fulla av skadedjur, noterar svenskarna. De röda kvinnorna väckte särskilda aversioner och ansågs som mycket farliga. Rädslan handlade antingen om att de skulle ha olika smittsamma veneriska sjukdomar eller att de antogs vara extremt våldsamma.³⁷

En annan framträdande aspekt är rädslan och misstänksamheten. Söder om Tammerfors beskriver Carl-Gustaf Grönstrand hur han och de övriga i gruppen noterat hur en kvinna hängde tvätt och att de misstänkte kvinnan genom det sätt hon ordnade tvätten på torklinan för att i själva verket signalera till de röda. Kvinnan fördes en bit bort och avrättades. Det faktum att beskjutningen från de röda sedan saktade ner visade att hon var skyldig, enligt Grönstrand och hans stridskamrater.³⁸

En annan svensk frivillig, Sixten Sandberg, löjtnant i den vita armén beskriver en situation där en kamrat på tågstationen i Tammerfors fick en misstänkt röd utpekad för sig. Vapenbrodern kroppsvisiterade mannen

under vapenhot. När han hittade dokument som tydde på att mannen sympatiserade med de röda drog han med honom till en av baggatorna runt stationen och sköt honom på platsen. Sandberg skriver att han faktiskt inte alls blev chockad över denna handling utan snarare kände starkt gillande – ”så hård blir man”, skriver han i en redogörelse som är utformad som ett långt brev till modern i Stockholm.³⁹ I ett annat avsnitt närmast briljerar samma skribent med sin känsla av avtrubbning när han beskriver hur de frivilliga genomförde en slags turism – eller troféjakt under den tidigare belägringen av Tammerfors. Sandberg och en stridskamrat ville ta ett foto på en likhög som samlats ihop: ”Vi kommo fram och H. har just med en kniv sprättat upp den fallna kvinnans blus för att det skulle synas att det var en sådan och jag ska just ta plåten då de öppnar eld med två kulsprutor, och gevär mot oss.”⁴⁰ Han kommenterar också ljudet när kulor slår in i redan döda kroppar: ”Det är ett konstigt läte när en kula slår in i en död kropp. Det låter som i våt gröt”.⁴¹

Ett sätt att förklara våldshandlingarna mot de röda på ett neutralt sätt och därmed göra dem mindre dramatiska verkar också ha varit att hänvisa till order från högre nivå, en manöver som gjorde det möjligt att acceptera avrättningar av fångar.⁴² En medlem av Svenska brigaden skrev att fångarna förtjänade den behandling de fick utstå eftersom befälhavaren inte skulle ha låtit avrätta dem om de vore oskyldiga.⁴³

Berggren och Sennerteg pekar på i sin genomgång av svenskarna i finska inbördeskriget att ett gemensamt drag i de svenska vittnesmålen är att det alltid är någon annan som utför dödandet.⁴⁴ Carl-Gustaf Grönstrand berättar i sin dagbok om en viss entusiasm, dock inte hos honom utan hos kamrater. Efter stormningen av Tammerfors blev han tillfrågad om han ville hjälpa till vid en avrättning – eftersom svenskarna var att lita på, enligt frågeställaren. Men när han fick reda på att uppdraget innebar att han var tvungen att lämna staden delegerade han uppgiften till två andra medlemmar i Svenska brigaden, som blev mycket entusiastiska: ”Får vi!” Dagen därpå berättade de om avrättningen, där två fångar hade skjutits och en hade lyckats fly.⁴⁵ Grönstrand skriver också om hur han vid ett annat tillfälle först rekryterades till en avrättningspluton men i sista ögonblicket i stället fick i uppdrag att transportera artilleriutrustning. Någon i närheten frågade hur han kunde skjuta försvarslösa människor och Grönstrand svarade dem med viss övertygelse att Finland hade varit försvarslöst i händerna på de röda, och att de inte var människor utan vilda djur som skulle utrotas. Han ansåg att fångarna var degenererade och att samhället inte skulle drabbas av någon förlust om de skulle försvinna.⁴⁶ Hans upplevelser under de fortsatta utrensningsaktionerna i södra Finland under konfliktens slutskede sätts genomgående in i denna tolkningsmodell. Vid ett tillfälle märkte han att tre fångar saknades, och han fick veta att de

skjutits – ”förts norrut”.⁴⁷ Han åt upp fångarnas matranson men blev magsjuk. Detta bevisade för Grönstrand att fångarna hade förgiftat brödet och att de därigenom faktiskt haft ett brottsligt uppsåt, och därmed blivit rättvist behandlade när de ”förts norrut”.⁴⁸

I Näsilinna gick han med en grupp jägare, alltså finska soldater som utbildats i Tyskland in i köket på slottet. I köket låg en död rödgardist, men ”tyskarna” tog inte hänsyn till det, skriver Grönstrand, i stället var de beundransvärt avspända. Det framgår i ett tidigare stycke att han redan varit en vända i slottet och att han där stött på en död rödgardist och tagit dennes tobak. Grönstrand nämner inte något om sin egen roll i någotdera av dödsfallen, möjligen var han själv inblandad. Men han verkar i så fall inte nämnvärt bekymrad över sitt eget agerande men desto mer häpen över att jägarna inledningsvis behandlade den döda kroppen i köket som ett karnevaliskt tillbehör medan de festade och att de först efter en stund endast motvilligt bar ut liket.⁴⁹

En del av de svenska frivilliga officerare som skrev ner sina erfarenheter var benägna att använda eufemismer. Röda fångar, ibland grupper på upp till 60 personer ”gick vilse”, områden ”trimmades”, som i ”en liten affär av trimning ägde rum på eftermiddagen där vi fick cirka femtio”; ”Åtta röda tog vi med bajonetten”, ”Fångar togo vi inga”, ”Rensning av gårdar och hus”, ”Tyskarna demonstrerade sina vapen för oss och 60 fångar som skulle tappas bort”, ”En röd spion togs av våra poster och borttappades. Han var rutten”, och så vidare.⁵⁰

Ibland kombinerades känslan av obehag inför de röda med medkänsla för ett folk som inte tycktes känna till sitt eget bästa. En kvinnlig frivillig veterinärassistent från det som senare blev Svenska blå stjärnan men som då hette Svenska röda stjärnan skildrar verksamheten på det svenska hästsjukhuset i Tammerfors efter att staden intagits av de vita. I förbifarten beklagar Stina Linderdahl i sin dagbok de röda fångarnas belägenhet i lägret bredvid hästsjukhuset; några av dem hjälpte till i stallen, och det var uppenbart att de inte fick tillräckligt att äta.⁵¹ Men det är också tydligt att Linderdahl inte ansåg att behandlingen av dem i grunden var orättvis, och hon förhöll sig mestadels accepterande gentemot den vita propagandan. I dagboken skildrar hon även hur de så kallade stjärnsystrarna besökte ett av fånglägren, i de tidigare ryska kasernerna nära begravningsplatsen i Tammerfors. När de närmade sig lägret hördes skottlossning och när de kom fram berättade en vitgardist om de pågående avrättningarna medan en grupp fångar under bevakning grävde gravar på kyrkogården intill. När stjärnsystrarna lämnade lägret passerade de en nyss arkebuserad fånge, skjuten i huvudet.⁵²

Även andra såg de röda som vilseledda; vissa förtjänade dödsstraff men det fanns några som hade tvingats gå med i de röda garderna.⁵³ Medkänslan

hade dock gränser. Påståendena om svält i fånglägren var överdrivna, hävdades det. De fångna röda fick tillräckligt med mat, i synnerhet eftersom de inte utförde ansträngande arbete. Några beskriver hur de tiggande barnen visst kunde väcka medkänsla, men att de i själva verket blev ganska väl omhändertagna eftersom de hade tillgång till särskilda matbepisningar för fattiga.⁵⁴ Tanken att de kan ha behandlats orättvist är dock ganska avlägsen i de svenska frivilligas ögon.⁵⁵ Den hårda behandlingen handlade om att disciplinera människor som behövde en stark hand. Grymhet och hämnd var det som motiverade de röda enligt de vita, och svenskarna instämde för det mesta i den beskrivningen.

Olof Sjöstrand beskriver det som att svenskarna till att börja med ville ”taga fångar och bevaka dem”:

När finska officerare fingo se det tog de genast fram revolverarna och sköt ner dem på stället. Vilken sida som var grymmast var svårt att säga. Så småningom kom även svenskarna med i trallen. Dock visades alltid en viss skonsamhet och många avväpnades och släpptes. Egentligen tyckte vi nog innerst inne att det var synd om de röda, av vilka många voro vilseförda genom tvång och propaganda. Själv slapp jag deltaga i någon arkebusering och ville ej heller åse någon.⁵⁶

Detta påstående att han aldrig deltog eller ville se motsägs lite längre fram i texten där han också skriver om hur en större grupp fångar som skulle skjutas fick gräva sina egna gravar intill en ladugårdsgavel.⁵⁷

Det förekommer även att man lyfter fram sina egna handlingar som berömvärda. Erik Grafström, svensk major som blev överste i Finland beskriver i sina minnen hur de fångar som samlats upp på Stora torget efter Tammerfors fall vaktades under den första natten efter segern:

I Tammerfors på stora torget marscherades fångkolonnen upp i två stora fyrkanter. Runt envar av dem drogs ett kritstreck och utanför fyrkanten på 20 stegs avstånd stod runt om en kedja av vita soldater och i dessa satt en kulspruteskytt med eldberedd kulspruta. Jag utfärdade order på svenska, finska och ryska, att om någon enda av fångarna klev över kritstrecket alla vita även kulsprutorna skulle ge eld mitt i massan.⁵⁸

Grafström som var mycket nöjd med den effektiva lösningen skriver att det ”lät som i en kräftkorg” hela natten, men att ingen vågade göra något.⁵⁹ Däremot var han mycket missnöjd med att en vit finsk officer tog åt sig äran av arrangemanget med kritstrecken och kulsprutan. I den vita armén i Finland förekom skepsis gentemot rikssvenskarna, och i detta exempel märks hur denna friktion såg ut från svensk horisont.⁶⁰

I Svenska brigaden och bland de svenska officerare som ingick i den vita armén hyllades ofta ett äldre krigarideal, men en del av de frivilliga gav

också i sina minnen uttryck för en då modern imperiebyggande attityd där våld utövats med kylig skärpa ansågs fungera som ett disciplinerande verktyg. Detta märks i beskrivningar av hur man hanterade förlorarna i konflikten, som sågs som rasmässigt underlägsna, men även i relation till finsktalande i allmänhet vare sig de var röda eller vita.⁶¹ I en del minneskildringar talas om att de svenska frivilliga befälen ansåg sig tvungna att sparka på och dra i de finländska värnpliktiga för att de skulle ge sig in i eldlinjen, och man anklagade dem för att vara feget och tröga.⁶² Botemedlet mot denna feget och tröghet var enligt de svenska officerarna det svenska inflytandet och den svenska kulturen. Den svenske frivillige officeren Adolf Hamilton berättar i ett av sina brev till fadern om sin rörelse när han förestavade soldateden för de nyutbildade batteribefälen vid artilleriskolan i Jakobstad.⁶³ I ett senare skede när han utanför Tammerfors fick i uppdrag att med några bataljoner stoppa de röda som flydde över isen beskriver han något helt annat: ”Men så blev resultatet gott och jag njöt när jag såg den tjocka svarta randen av lik på isen.”⁶⁴

Det finns inga signaler i materialet att några svenskar på plats i Finland 1918 öppet kritiserade den vita sidans behandling av de röda. Olof Sjöstrand skrev om sin krigsupplevelse 1954, och han beskriver som nämnts hur de svenska frivilliga i många fall till att börja med var oroliga över avrättningarna men att de snart vände sig.⁶⁵ Axel Höjer, en svensk läkare som många år senare skrev i sina memoarer om sina erfarenheter som läkare på den vita sidan 1918, utgör möjligen ett undantag. Han var mycket kritisk till hur de röda behandlades och även till attityden hos de svenska frivilliga. Höjer sympatiserade i och för sig med Finlands frigörelse från Ryssland, men han skriver att han inte varit särskilt länge i landet innan han insåg felaktigheterna i den vita sidans propaganda; han såg personligen inga ryska trupper i konflikten, och kriget var uppenbarligen ett inbördeskrig snarare än som det hävdades, ett försvarskrig mot Ryssland.⁶⁶

När en sårad röd hade fått medicinsk behandling fördes han omedelbart till avrättningsplutonen, skriver Höjer. Han nämner också hur han utan framgång vid ett tillfälle försökte korrigera de svenska krigskorrespondenterna, när döda vita soldater hade hittats begravda i en myrmark. Kropparna var rödfärgade, vilket orsakades av myrmarken, visste Höjer, som berättade detta för de svenska journalisterna. De föredrog dock en mer dramatisk förklaring: att de röda hade flått de vita soldaterna levande. Läkaren berättar också om en situation där han, som alltså ingick i en vit arméenheter, kom till det nyligen övergivna röda högkvarteret i Heinola. Han hittade där anteckningsböcker med namn och information och bestämde sig för att själv ta hand om anteckningsböckerna för att skona de röda. Detta, menade han, mer än femtio år senare, var hans viktigaste bidrag för att rädda liv i finska inbördeskriget.⁶⁷ Axel Höjer var genom sitt

tydliga ställningstagande ett undantag, men det framgår alltså inte om han framförde sina synpunkter under våren 1918. Mestadels sågs de röda som förrädare.

Institutionerna och legitimiteten

Ett framträdande tema i berättelserna är frågan om legitimitet. En allmän aspekt i de svenska attityderna var de frivilligas tilltro till krigspropagandan, som man kunde beteckna som en närmast rationell och emotionell investering i den pågående konflikten eftersom den gav ett omedelbart resultat, idén att de alla gemensamt arbetade för Finlands frigörelse från Ryssland.

Medan konflikten pågick arbetade de frivilliga dessutom under förhållanden där ledningen för den vita armén på olika nivåer såg de röda som landsförrädare, vilket bidrog till känslan av att agera rättfärdigt. Här förekommer två typer av interaktion mellan individerna och institutionerna. Ett exempel är Adolf Hamilton som under februari och mars var stationerad på artilleriskolan i Jakobstad och som enligt egen utsago fick beröm av Gustaf Mannerheim för sin effektivitet när det gällde att skapa nya artillerienheter och för den ordning han förde i staden. Han nämner särskilt, efter att det förekommit stenkastning mot en av officerarna, att han snabbt hade låtit avrätta den som ansetts skyldig och att det inte alls tyngde honom på det vis han väntat sig. Tvärtom planerade han nu att sätta upp en galge och att avrätta tre ”huliganer” för varje ”krigsman” som attackerades.⁶⁸

Samtidigt insåg Hamilton att skildringar av våldsamheterna i konflikten inte skulle lämpa sig för opinionen i Sverige, där det fanns förväntningar på att svenskarna skulle agera som en civiliserande kraft i Finland. Hamilton ger en insiderbild av denna process, där han i sina brev hem visar att han var medveten om mediernas och den politiska sfärens förväntningar i Sverige. När innehållet i breven hem till pappan, då talman i första kammaren, visar sig ha kommit till pressens kännedom, uppmanar han i sitt nästa brev sin pappa att låta bli att läsa upp hans brev eftersom det skulle skapa ett felaktigt intryck av den svenska insatsen i Finland.⁶⁹ Hamiltons mestadels mycket stolte far instämmer i detta, och noterar i sin dagbok att åtminstone brevet från den 14 april 1918 var lite ”i blodtörstigaste laget”.⁷⁰ Hamilton skriver också kritiskt om poeten och författaren Walter Hülphers, frivillig i Svenska brigaden, och som skrev en rad dikter och artiklar och senare en bok om upplevelserna i Finland, i en berättarstil starkt påverkad av storsvenska värderingar. Hamilton menade att Hülphers gav brigaden en större roll i belägringen av Tammerfors än vad som tillkom svenskarna och ansåg att detta var illa eftersom finnarna på den vita sidan sannolikt skulle bli upprörda över sådan propaganda.⁷¹

Efterhand tycks dock Hamiltons svenska vapenbröder i Finland ha distanserat sig från honom, möjligen för att han gick från ett mer svalt och distanserat förhållningssätt i sin våldsanvändning till ett mer expresivt. Enligt en stridskamrat ledde Hamilton verksamheten i Jakobstad lika egenmäktigt som en vicekung på en söderhavsö.⁷² Andra kommenterade hans självvåldighet och alkoholintag.⁷³ Denna distansering från de svenska stridskamraternas sida tolkar jag som åtminstone delvis en följd av att Hamilton i sitt personliga uppträdande klivit över gränsen för vad som betraktades som lämpligt när det gällde våldsutövning; för mycket alkohol och personlig godtycklighet vad gällde disciplinerande åtgärder sågs som något som svenskarna skulle hålla sig för goda för, bådadera associerades med de finskspråkiga officerarna.

De svenska frivilliga tycks under tiden i Finland också ha utvecklat en tanke om att moderna människor inte ska överdriva hämndaspekten i ett krig, även om kriget uppfattas som rättfärdigt. I denna föreställning fanns också en rasistisk underton. Under slutet av sin tid i Finland lutade Walter Hülphers mer och mer mot uppfattningen att finländarna, vita eller röda, egentligen förtjänade varandra. Detta skriver han efter att ha sett de röda jagas och dödas under konfliktens slutskede. Hans slutsats var att finländare, det vill säga finsktalande finländare, vare sig de var vita eller röda, faktiskt var mer mongoliska än någonting annat ("mongolfinnar") och att de var bortom hjälp i det avseendet.⁷⁴

Även journalisten Ernst Klein publicerade en bok om 1918 utifrån sina reportage från Finland och tog bland annat upp frågan om den finska särarten. Klein hade tidigare skrivit i *Dagens Nyheter* och senare rapporterade han för *Svenska Dagbladet*. Klein hade en betydligt mer liberal hållning politiskt sett än Hülphers, men resonerade ändå i termer av att det existerade ett särskilt finskt lynne. Klein framhöll att när februarirevolutionen i Ryssland inträffade 1917 hade starka förhoppningar väckts.⁷⁵ Förhoppningarna gällde även Finlands framtida status och utveckling. Men enligt Klein hade den ryska överstatligheten hållit kvar Finland i underutveckling, något som också format det finska kynnet. Klein höll inte med de som hävdade den finska underklassens ansvar för inbördeskriget utan såg också de vita, även finlandssvenskarna, som medansvariga. Han framhöll att finnarna led av en egendomlig tröghet, "inte godmodigt passiv som ryssen eller filosofiskt passiv som orientalen eller barnsligt passiv som negern" som gjorde att de ofta inte hann fatta beslut i tid utan som i stället ledde till att de lydde med bitterhet.⁷⁶ Den finska befolkningen saknade enligt Klein den "volubilitet", munvighet, och andliga spänst som han ansåg var nödvändig för ett självstyrande folk: "Varje politisk fråga löper risk att bli stående, surna och bilda ett farligt jäsningsämne, detta bäddar för en explosiv reaktion när den finska massan väl

kommit i rörelse.”⁷⁷ Klein vidareutvecklar följderna av detta drag hos finnen:

Han lider brist på ridderlighet. Det gör honom elak och farlig, när hans situation blir sådan att ridderlighet vore av nöden. Som undertryckt och oppositionsman blir han lätt alltför litet nogräknad med medlen. Som herre blir han olidlig. Som politiker förfaller han lätt till intriger och vädjar han till våldet, blir han lätt måttlös.⁷⁸

Här är det inte svårt att se att Klein har reagerat på likartade erfarenheter som de som Hülphers så upprört beskriver. De finska aktivisterna betraktades av många i den svenska eliten som intriganta, och inte alltför nogräknade och den vita sidans hantering av de röda efter inbördeskriget hade upprört än fler.⁷⁹

I mycket av materialet som berör individuella reaktioner på krigssituationen förekommer alltså sammanfattningsvis en överraskande kallsinnighet inför hanteringen av fångar och motståndare, inte bara från professionella officerare. Även kvinnliga hjälparbetare och de svenska frivilliga i Svenska brigaden och i den vita armén som antingen bevittnade eller deltog i avrättningar beskrev det snarare överdrivet sakligt än känslomässigt engagerat. En tydligare upprördhet märks snarare i relation till historierna om de rödas framfart, liksom i de situationer där man på olika vis konfronterades med de röda fångarna. Exempelen pekar på att kombinationen av berättarstrategier och frågan om legitimitet var väsentlig för hur de svenska frivilliga upplevde konflikten. Framförallt den vita arméns uppfattning om de röda som förrädare och vilddjur gjorde att de svenska frivilliga accepterade den höga våldsnivån, och distanserade sig från det mänskliga lidande de bevittnade. Denna strategi slog dock senare tillbaka på många av de som återvände till Sverige, eftersom en stor del av de frivilliga kom från arbetarklassen och svartlistades av fackföreningarna.

Viktiga aspekter i förståelsen av de svenska frivilligas känslor inför konflikten var deras tilltro till krigspropagandan, och särskilt föreställningen att de arbetade för ett legitimt mål, befrielsen av Finland från Ryssland. Eufemism och trivialisering som narrativa strategier gjorde eventuell medmänsklighet överflödigt. Våldsnivån fungerade så länge det var legitimt och de svenska frivilligas självbild handlade till stor del dessutom om att de faktiskt var överlägsna, eftersom de ”förstod” att våld inte var bra i allmänhet, till skillnad från både vita och röda finnar.

Så länge fienden var den moraliska förloraren i kriget, var det möjligt att vara en del av två emotionella gemenskaper; en där hat mot de röda var sanktionerat, eftersom rättvisan tjänades, och en där modernisering och civilisation var krigets mål. Där dessa två känslomässiga gemenskaper sammanföll verkar behandlingen av de röda under konflikten ha varit

känslomässigt acceptabel för de inblandade svenskarna. I den finska kontexten handlade det för svenskarna om att bevisa att de var stridsdugliga. I den svenska kontexten handlade det om att visa på hur det svenska inflytandet i form av de svenska frivilliginsatserna skulle vara avgörande för Finland som nation. Samtidigt kan konstateras att om man lägger ihop de olika narrativa strategierna där finska inbördeskriget och dess slutfas skildrades är det påfallande att det pågick en slags argumentation – i försvarsställning – bland de svenska frivilliga som inte var riktigt så entydig som den dominerande berättelse som McKeough lyfter fram, där de vitas skildringar utgick från en världsbild som ifrågasattes först flera årtionden senare. Detta pekar på att de svenska frivilliga hade en mer komplicerad uppsättning institutioner att förhålla sig, och även på att mer utförliga undersökningar är väl värda att genomföra.

Noter

1. Per Lindblom: ”Syndikalismen i Sundbyberg 1910–1920” i *Ett sekel av syndikalism. Sveriges arbetares centralorganisation 1910–2010* (Stockholm, 2012), 152–154.
2. Se t.ex. Steven Koblik: *Sweden. The neutral victor. Sweden and the western powers 1917–1918. A study of Anglo-American-Swedish relations* (Lund, 1972), 16.
3. Olof Sjöstrand: Krigsdagbok, enskilt arkiv, Krigsarkivet/Riksarkivet, 9, 21; Axel Höjer: *En läkares väg. Från Visby till Vietnam* (Stockholm, 1975), 53–55.
4. Lina Sturfelt: ”From parasite to angel. Narratives of neutrality in the Swedish popular press during the First World War” i Johan den Hertog & Samuël Kruizinga (red.): *Caught in the middle. Neutrals, neutrality and the First World War* (Amsterdam, 2011), 119–120.
5. Heikki Ylikangas: *Vägen till Tammerfors* (Stockholm, 1995), 137.
6. Se t.ex. Tobias Berglund & Niclas Sennerteg: *Finska inbördeskriget* (Stockholm, 2017), 361–380; Anne Hedén: ”Grand Swedishness, historical mission and modes of modern progressive thought. Swedes in Finland in 1918” i Marja Vuorinen, Tuomas Kuronen & Aki-Mauri Huhtinen (red.): *Regime changes in 20th-century Europe. Reassessed, anticipated and in the making* (Newcastle-on-Tyne, 2016).
7. Peter Aronsson: ”Att minnas våld” i Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg (red.): *Väldets mening. Makt, minne, myt* (Lund, 2004), 239.
8. Jeff Goodwin, James M. Jasper & Francesca Polletta (red.): *Passionate politics. Emotions and social movements* (Chicago IL, 2001), 6; Charlotte Tornbjær: ”Moralisk chock och solidaritet” i Marie Cronqvist, Lina Sturfelt & Martin Wiklund (red.): *1973. En träff med tidsandan, festskrift till Kim Salomon* (Lund, 2008), 59–60.
9. Goodwin, Jasper & Polletta: *Passionate politics*, 9.
10. Barbara H. Rosenwein: ”Worrying about emotions in history” i *The American Historical Review* 107:3 (2002), 842.
11. Neta C. Crawford: ”Preface” i Linda Åhäll & Thomas Gregory (red.): *Emotions, politics and war* (Abingdon, 2015), xviii–xx.
12. Marie Cronqvist & Lina Sturfelt: ”Introduction. A media history of war remains” i Marie Cronqvist & Lina Sturfelt (red.): *War remains. Mediations of suffering and death in the era of the World Wars* (Lund, 2018), 10–11.

13. Haapala & Tikka: "Revolution and Terror in Finland in 1918", 82–83.
14. Ylikangas: *Vägen till Tammerfors*, 491–492.
15. Anthony F. Upton: *The Finnish revolution 1917–1918* (Minneapolis MN, 1980), 81; Tuomas Tepora: "The mystified war. Regeneration and sacrifice" i Tuomas Tepora & Aapo Roselius (red.): *Finnish Civil War 1918. History, memory, legacy* (Leiden, 2014), 161–168, 200.
16. Sture Lindholm: "Röd galenskap – vit terror". *Det förträngda kriget 1918 i Västnyland* (Helsingfors, 2005), 303–304.
17. Joanna Bourke: *An intimate history of killing. Face-to-face killing in twentieth century warfare* (New York, 1999), 13–15, 38–39.
18. Tomislav Dulić: *Utopias of nation. Local mass killing in Bosnia and Herzegovina, 1941–42* (Uppsala, 2005).
19. Tuomas Tepora & Aapo Roselius, "Introduction. The Finnish Civil War, revolution and scholarship" i Tepora & Roselius (red.): *Finnish Civil War 1918*, 12.
20. Christopher R. Browning: *Ordinary men. Reserve police battalion 101 and the final solution in Poland* (London, 2001), 173–175.
21. Christian Gerlach: *Extremely violent societies* (Cambridge, 2010), 3–4.
22. Wolfgang Knöbl: "Sociology and its role in current theoretical discourses on violence", i *Przegląd Historyczny* 107:1 (2016), 17–18.
23. Douglass C North: *Institutionerna, tillväxten och välståndet* (Stockholm, 1993), 16–20.
24. Anne Hedén: "Borgerliga storhetsdrömmar i neutralitetens ramverk. Det svenska stödet till det vita Finland och finansieringen av Svenska Brigaden" i Kjersti Bosdotter, Lars Ekdahl, Anne Hedén & Aapo Roselius (red.): *Den röda våren 1918. Finska inbördeskriget i nordisk samhällsutveckling. En antologi* (Huddinge, 2018), 94–117.
25. Maéva Clément & Eric Sangar (red.): *Researching emotions in international relations. Methodological perspectives on the emotional turn* (Cham, 2018), 14.
26. Andreas McKeough: "Constructing personal historical agency, making sense of the past?" i Camilla Asplund Ingemark (red.): *Therapeutic uses of storytelling. An interdisciplinary approach to narration as therapy* (Lund, 2013), 101–105.
27. McKeough: "Constructing personal historical agency", 107–108.
28. McKeough: "Constructing personal historical agency", 109–112.
29. Eva Österberg: "Våldets känslorum. Berättelser om makt och moral i det förmoderna samhället" i Österberg & Lindstedt Cronberg (red.): *Våldets mening*, 22, 25–26.
30. Mohammad Fazlhashemi: "Kolonialt medvetande utan kolonier. Svenska officerare på uppdrag i 1910-talets Persien" i Magnus Berg & Veronica Trépagny (red.): *I andra länder* (Lund, 1999); se även Lars Ericson Wolke: *Svenska frivilliga. Militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen* (Lund, 1996).
31. Erik Grafström: enskilt arkiv, KRA/RA; Carl-Gustaf Grönstrand: Stridsberättelse ("Grönstrands opus"), vol. 29, serie E, Svenska Brigadens arkiv i Frivilliga i Finlands arkiv, KRA/RA; Hugo Hamilton: *Dagböcker 1917–1919* (Stockholm, 1956); Walter Hülphers: *Med svenska brigaden. Personliga upplevelser under Finlands frihetsstrid 1918* (Stockholm, 1918); Höjer: *En läkares väg*; Ernst Klein: enskilt arkiv, KRA/RA; Ernst Klein: *Vita och röda. En bok om sista finska kriget* (Stockholm, 1919); Stina Linderdahl: *Stina Linderdahls dagbok från finska kriget 1918* (Sundborn, 1993); Mauritz Petterson: "Dagboksanteckningar från mitt deltagande i Finlands frihetskrig mot ryssar och rödgardister 1918", enskilt arkiv, KRA/RA; Sixten Sandberg: "Ett brev hem 1918.

Från striderna i Finland”, enskilt arkiv, KRA/RA; Svenska Blå Stjärnans arkiv, KRA/RA; Frivilliga i Finlands arkiv, KRA/RA; Lennart Zielfelt: ”Anteckningar från kriget i Finland våren 1918. Ur minnet och efter brev upptecknade på Malmöslätt, d 12–16 juni 1918”, enskilt arkiv, KRA/RA; Föreningen Finlandskrigare 1918, arkiv, KRA/RA.

32. Grafström: vol. 1, 231, 236.

33. Lars Westerlund: ”Norden och krigen i Finland och Baltikum 1918–19. Litteraturöversikt och forskningsläge” i Lars Westerlund (red.): *Norden och krigen i Finland och Baltikum åren 1918–1919* (Helsingfors, 2004), 13–15.

34. Se t.ex. Carl Göran Andrae: *Revolt eller reform. Sverige inför revolutionerna i Europa 1917–1918* (Stockholm, 1998); Ingvar Flink: ”Svenska krigsförluster i Finland år 1918” i Westerlund (red.): *Norden och krigen i Finland och Baltikum*; Ingvar Flink: ”Sverige och inbördeskriget i Finland 1918. Ett utkast om idealism och ekonomiska intressen” i *Med eller mot strömmen? En antologi om svenska folkrörelser* (Stockholm, 1980); Jan-Olov Näsmän: *Till Finlands räddning och Sveriges heder. Svenska brigaden i det finska inbördeskriget 1918* (Helsingfors, 2012); Ericson Wolke: *Svenska frivilliga*.

35. Berggren & Sennerteg: *Finska inbördeskriget*, 374.

36. Henrik Saxenius: ”Livsöden bland de svenska frivilliga efter krigsdeltagandet – ett klassperspektiv” i Kjersti Bosdotter, Lars Ekdahl, Anne Hedén & Aapo Roselius (red.): *Den röda våren 1918* (Huddinge, 2018), 118–139.

37. Petterson: ”Dagboksanteckningar”, 61, 81; Grönstrand: Stridsberättelse, 55, 57; Zielfelt: ”Anteckningar”, 10; Hülphers: *Med svenska brigaden*, 147.

38. Grönstrand: Stridsberättelse, 39.

39. Sandberg, ”Ett brev hem 1918”, 51.

40. Sandberg: ”Ett brev hem 1918”, 38.

41. Sandberg: ”Ett brev hem 1918”, 38.

42. Petterson: ”Dagboksanteckningar”, 43.

43. Grönstrand: Stridsberättelse, 50.

44. Berglund & Sennerteg: *Finska inbördeskriget*, 375.

45. Grönstrand: Stridsberättelse, 44.

46. Grönstrand: Stridsberättelse, 23.

47. Grönstrand: Stridsberättelse, 58–59.

48. Grönstrand: Stridsberättelse, 58–59.

49. Grönstrand: Stridsberättelse, 25–26.

50. Sandberg: ”Ett brev hem 1918”, 18; Hamilton: *Dagböcker*, 233; Sixten Öberg: ”Redogörelse för Wasa grenadjärbataljon och dess insatser under finska frihetskriget”, 2, 13, 16–18, Föreningen finlandskrigare 1918, vol. 1.

51. Linderdahl: *Stina Linderdahls dagbok*, 21.

52. Linderdahl: *Stina Linderdahls dagbok*, 11–12.

53. Petterson: ”Dagboksanteckningar”, 43.

54. Hülphers: *Med svenska brigaden*, 149; Sandberg: ”Ett brev hem 1918”, 22.

55. Petterson: ”Dagboksanteckningar”, 31.

56. Olof Sjöstrand: ”Krigsminnen från år 1918 (nerskrivna år 1954)”, vol. 2, 21, Föreningen Finlandskrigare 1918, KRA/RA.

57. Sjöstrand: ”Krigsminnen”, 22.

58. Grafström: 241–242.

59. Grafström: 241–242.

60. Se även Henry Peyron: ”Minnesanteckningar från tjänsten i Mannerheims högkvarter”, Föreningen finlandskrigare 1918, vol. 1, 20.

61. Anne Hedén: "Belligerent and polemical masculinity. White activists and the labour movement in Sweden and the Finnish Civil War, 1918" i Anders Ahlbäck & Fia Sundevall (red.): *Gender, war and peace. Breaking up the borderlines. Rapporter till det 28 Nordiska historikermötet i Joensuu den 14-17 augusti 2014* (Joensuu, 2014), 122-124, 132.
62. Carl Broman: "Skildring av ersättningskontingentens öden samt striden vid Lempäälä", *Föreningen Finlandsbrigaderna* 1918, vol. 1; Grönstrand: *Stridsberättelse*, 24; Petterson: "Dagboksanteckningar", 31; Sandberg: "Ett brev hem 1918", 19, 30.
63. Hamilton: *Dagböcker*, 226.
64. Hamilton: *Dagböcker*, 244.
65. Sjöstrand: "Krigsminnen", 9, 21; Berglund & Sennerteg: *Finska inbördeskriget*, 374.
66. Höjer: *En läkares väg*, 53-55.
67. Höjer: *En läkares väg*, 53-55.
68. Hamilton: *Dagböcker*, 221.
69. Hamilton: *Dagböcker*, 250.
70. Hamilton: *Dagböcker*, 244-245.
71. Hamilton: *Dagböcker*, 252.
72. Archibald Douglas: *Jag blev officer* (Stockholm, 1950), 182.
73. Petterson: "Dagboksanteckningar", 31; Sandberg: "Ett brev hem 1918", 34.
74. Hülphers: *Med svenska brigaden*, 173.
75. Klein: *Vita och röda*, 7.
76. Klein: *Vita och röda*, 14.
77. Klein: *Vita och röda*, 14.
78. Klein: *Vita och röda*, 18.
79. Klein: *Vita och röda*, 19.

Abstract

Swedes going east. Emotions, narrative and legitimacy in the Finnish civil war in 1918. Anne Hedén, PhD in History, Stockholm University, Sweden, anne.heden@historia.su.se

An established view on the issue of Swedish volunteers participating in the Finnish civil war in 1918 has been that they mostly distanced themselves from the fierce level of violence of the conflict. Later research has contested this view and instead suggests that the Swedes involved in general took part in the executions and cleansing actions going on during the civil war and its aftermath.

In the memories and testimonies of the Swedish volunteers there is a conspicuous contrast between the lofty ideals and emotional expressions of pride and idealism and the emotions, or lack of emotions, towards the enemy and in the handling of prisoners of war in general. This article focuses on how the Swedes related emotionally to the higher goals of their contribution and the general degree of violence in the conflict. This angle can shed some light not only on how the notions of Grand Swedishness developed but also on the issue of how emotional numbness and distancing in dealing with victims and enemies develops in a war situation. The result of the study is that processes of legitimization made it possible to keep an emotional distance towards the defeated party in the conflict, and that the view that the Reds were the moral losers in an unjust war made this possible. However, while the legitimacy of this stance

was a matter of course in Finland, in 1918 dominated by the White army, the interaction with Swedish society was more complicated. Hence there is a more noticeable tendency towards arguing one's case in the Swedish volunteer testimonies and narratives as compared to the dominant white narrative in Finland; this points to the possibilities of further analysis.

Keywords: Finland, volunteers, Swedish Brigade, violence, narratives, emotions, civil war